
MONOGRAFIE PRAWNICZE

USTANOWIENIE
SPADKOBIERCY
W TESTAMENCIE
W SYSTEMACH PRAWNYCH
COMMON LAW I CIVIL LAW

KONRAD OSAJDA

Wydawnictwo C. H. Beck

MONOGRAFIE PRAWNICZE

KONRAD OSAJDA • USTANOWIENIE SPADKOBIERCY W TESTAMENCIE
W SYSTEMACH PRAWNYCH COMMON LAW I CIVIL LAW

Polecamy nasze publikacje z tej serii:

Agnieszka Góra-Błaszczkowska

ZASADA RÓWNOŚCI STRON W PROCESIE CYWILNYM

Marlena Wach

**STATUS UŁOMNYCH OSÓB PRAWNYCH W POLSKIM PRAWIE
CYWILNYM**

Andrzej Herbet

SPÓŁKA CYWILNA. KONSTRUKCJA PRAWNA

Bartosz Draniewicz

OPŁATA PRODUKTOWA

Ewa Skibińska

**SWOBODA ZAKŁADANIA PRZEDSIĘBIORSTW PRZEZ OSOBY
PRAWNE (ART. 43–48 TWE)**

Jerzy Kopyra

**PODZIAŁ NIERUCHOMOŚCI GRUNTOWEJ NA PODSTAWIE
USTAWY O GOSPODARCE NIERUCHOMOŚCIAMI**

Tomasz Chilarski

UPADŁOŚĆ TRANSGRANICZNA W PRAWIE UE

Maciej Gutowski

NIEWAŻNOŚĆ CZYNNOŚCI PRAWNEJ, wyd. 2

Sławomir Cieślak

FORMALIZM POSTĘPOWANIA CYWILNEGO

Paweł Księżak

ŚWIADCZENIE NIEGODZIWE

Legalis

System Informacji Prawnej

www.sklep.beck.pl

USTANOWIENIE
SPADKOBIERCY
W TESTAMENCIE
W SYSTEMACH PRAWNYCH
COMMON LAW I CIVIL LAW

KONRAD OSAJDA

WYDAWNICTWO C. H. BECK
WARSZAWA 2009

Redakcja:
Aleksandra Dróżdż

© **Wydawnictwo C. H. Beck 2009**

Wydawnictwo C. H. Beck Sp. z o.o.
ul. Bonifraterska 17, 00-203 Warszawa

Skład i łamanie: TiM-Print
Druk i oprawa: ELPIL, Siedlce

ISBN 978-83-255-0491-5

Spis treści

Przedmowa	IX
Wykaz skrótów	XI
Wykaz literatury	XIX
Wykaz orzeczeń	XLIII
Wprowadzenie	1
Rozdział I. Zagadnienia terminologiczne	9
§ 1. Terminologia procesu unifikacji prawa.....	10
I. Konsolidacja (kompilacja).....	11
II. Kodyfikacja.....	11
1. Kodyfikacja a system <i>common law</i>	15
2. Kodeks jako kategoria technicznoprawna.....	16
3. Specyficzne formy kodyfikacji: <i>Restatements of law</i> i modelowe statuty.....	18
III. Harmonizacja.....	20
IV. Unifikacja.....	21
V. Terminologia procesu unifikacji prawa a ustanowienie spadkobiercy w testamencie.....	22
§ 2. Podstawowa terminologia prawa spadkowego.....	26
I. Dziedziczenie testamentowe i ustawowe (<i>testacy</i> i <i>intestacy</i>).....	26
II. Pojęcie spadkobiercy (dziedzica, zapisobiercy) – <i>successor (beneficiary, heir, legatee)</i>	30
III. Pojęcie testamentu (<i>will</i>).....	36
IV. Powołanie spadkobiercy jako klauzula testamentowa (<i>appointment of successor, institution of successor</i>).....	42
V. Ustanowienie spadkobiercy a konieczna treść testamentu.....	50
Rozdział II. Powołanie spadkobiercy w systemach prawnych <i>common law i civil law</i>	59
§ 1. Sposób powołania spadkobierców w testamencie.....	59

I. Powołanie spadkobiercy w testamencie.....	61
1. Sposób powołania spadkobiercy.....	62
2. Powołanie spadkobiercy pod warunkiem lub z zastrzeżeniem terminu	82
3. Spadkobiercy substytucyjni.....	96
4. Powołanie spadkobiercy a rodzaj otrzymanego w spadku przysporzenia.....	112
5. Doktryna inkorporacji (<i>doctrine of incorporation</i>)...	135
6. Kodycyl.....	137
7. Pełnomocnictwo do powołania spadkobiercy (<i>delegation of power to appoint successors</i>).....	141
II. Powołanie spadkobiercy w aktach niebędących testamentami	159
1. Współwłasność (<i>joint tenancy</i>)	162
2. Desygnowanie beneficjentów (<i>beneficiary designations, statutory nominations</i>)	163
3. <i>Precatory instruments</i>	172
4. Darowizna na wypadek śmierci (<i>gifts in case of death</i>)	173
5. Umowy regulujące dziedziczenie (<i>contracts to make wills</i>)	174
III. Podsumowanie	175
§ 2. Zakres podmiotowy powołania do spadku w testamencie (pojęcia spadkodawcy i spadkobiercy)	178
I. Pojęcie spadkodawcy (testatora).....	178
II. Pojęcie spadkobiercy.....	184
1. Niezdolność do dziedziczenia i niegodność dziedziczenia w systemie <i>civil law</i>	191
2. Niezdolność do dziedziczenia i niegodność dziedziczenia w systemie <i>common law</i>	195
3. Podsumowanie.....	196
§ 3. Ustanowienie spadkobiercą przez powołanie do określonych praw ze spadku.....	198
I. Skład spadku.....	200
II. Powołanie spadkobiercy do rzeczy lub praw należących do osób trzecich.....	204
1. Stanowisko systemu <i>common law</i>	205
2. Stanowisko systemu <i>civil law</i>	207
3. Podsumowanie.....	210
III. Ograniczenia swobody testowania.....	211
1. Swoboda testowania w systemie prawa anglosaskiego	212

2. Swoboda testowania w systemie prawa kontynentalnego	214
3. Podsumowanie.....	217
IV. Wpływ testatora na losy majątku po śmierci (testament działowy).....	220
V. Podsumowanie – możliwość unifikacji regulacji zakresu swobody testatora przy powołaniu spadkobierców przez rozrządzenie <i>mortis causa</i> na ich rzecz prawami lub rzeczami.....	224
§ 4. Przejście praw na spadkobierców testamentowych	226
I. Stanowisko systemu <i>civil law</i>	226
II. Stanowisko systemu <i>common law</i>	236
III. Mechanizm transmisji aktywów i pasywów <i>mortis causa</i> w ujęciu porównawczym.....	239
IV. Podsumowanie	243
Rozdział III. Odmienna koncepcja własności w systemie <i>common law</i> i <i>civil law</i> jako najważniejsza przeszkoda dla unifikacji instytucji ustanowienia spadkobiercy.....	245
§ 1. Terminologia prawa własności.....	249
I. <i>Common law</i>	249
II. <i>Civil law</i>	251
III. Pojęcie własności.....	252
§ 2. Pojęcie własności w systemie <i>common law</i>	253
§ 3. Pojęcie własności w systemie <i>civil law</i>	259
§ 4. Możliwość unifikacji koncepcji prawa własności (dyskusje teoretyczne).....	264
§ 5. Praktyczne doświadczenia z unifikacją prawa własności.....	270
§ 6. Wprowadzenie trustów w systemie <i>civil law</i> jako przykład próby unifikacji prawa własności.....	272
I. Własność <i>appropriated to a purpose</i> (powiązana z celem).....	275
II. Własność <i>trustee</i> (zarządcy trustu).....	280
§ 7. Propozycja jednolitej koncepcji prawa własności.....	283
§ 8. Uzasadnienie celowości unifikacji prawa własności.....	288
I. Unifikacja własności ograniczona do kwestii terminologicznych.....	290
II. Unifikacja prawa własności ograniczona do niektórych jego części.....	293

III. Argumenty podważające celowość unifikacji prawa własności i ich krytyka	295
IV. Argumenty za unifikacją prawa własności	300
V. Podsumowanie	303
Rozdział IV. Argumenty uzasadniające potrzebę unifikacji regulacji powołania spadkobiercy	305
§ 1. Uzasadnienie dla unifikacji (całego) prawa prywatnego	306
I. Argumenty na rzecz unifikacji prawa prywatnego	306
II. Krytyka stanowiska przeciwnego unifikowaniu prawa prywatnego.....	321
§ 2. Uzasadnienie dla unifikacji prawa spadkowego (regulacji ustanowienia spadkobiercy)	331
§ 3. Podsumowanie	349
Rozdział V. Konkluzje <i>de lege lata</i> i wnioski <i>de lege ferenda</i>	351
§ 1. Wnioski końcowe.....	351
§ 2. Założenia propozycji zunifikowanych reguł ustanowienia spadkobiercy	354
Indeks rzeczowy	367

Przedmowa

Przedstawione opracowanie to zmodyfikowana i poprawiona wersja rozprawy doktorskiej obronionej na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. Tematyka dotyczy w istocie dwóch połączonych ze sobą zagadnień: powołania spadkobiercy w testamencie jako instytucji prawa spadkowego oraz unifikacji prawa prywatnego. Ponadto, na marginesie rozważań, pojawiła się istotna kwestia pojęcia i uregulowania własności w różnych systemach prawnych. Autor stara się opisać praktyczne funkcjonowanie ustanowienia spadkobiercy tak w systemie *civil law*, jak i *common law*. Ma to nie tylko informacyjne znaczenie, lecz pozwala także na uwypuklenie różnic i podobieństw między tymi systemami, a w konsekwencji na podjęcie dyskusji o możliwości, sensowności i celowości ich unifikacji.

Publikując prezentowaną pracę chciałbym szczególnie podziękować za interesujące dyskusje na ten temat mojemu Promotorowi i Mistrzowi **Profesorowi Krzysztofowi Pietrzykowskiemu**. Cenne i wszechstronne uwagi Recenzentów: **Profesora Maksymiliana Pazdana** i **Profesor Elżbiety Skowrońskiej-Bocian** bardzo pomogły przygotować pracę do druku, uniknąć wielu pomyłek i niejasności, za co chciałbym *Im* w tym miejscu podziękować.

Wyrazy wdzięczności należą się też wszystkim Profesorom, u których w różnych zajęciach mogłem uczestniczyć w toku regularnych studiów oraz studiów doktoranckich i dzięki którym tworzyłem swój sposób postrzegania prawa oraz warsztat badawczy pozwalający na rozwiązywanie skomplikowanych i złożonych problemów prawnych. Nie sposób wszystkich Moich Mistrzów wymienić, więc chciałem jedynie specjalnie w tym miejscu podziękować **Profesorowi Tadeuszowi Erecińskiemu**, **Profesor Ewie Łętowskiej** oraz **Profesorowi Krzysztofowi Pietrzykowskiemu**, którym pracę tę dedykuję.

Odrębnie i szczególnie dziękuję **Kochanej Żonie Justynie**, za wspieranie mnie w trakcie przygotowywania rozprawy doktorskiej oraz zrozumienie dla mojego czasochłonnego zaangażowania w realizację pasji prawniczej.

Warszawa, listopad 2008 r.

Konrad Osajda

Wykaz skrótów

1. Źródła prawa

ABGB	Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch (kodeks cywilny austriacki, uchwalony w 1811 r., obowiązujący od 1812 r.)
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch (ogólnoniemiecki kodeks cywilny uchwalony w 1896 r., obowiązujący od 1.1.1990 r.)
CFR	<i>Common Frame of Reference</i>
EKPC	Europejska Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 4.11.1950 r. (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.)
KC	ustawa z 23.4.1964 r. - Kodeks cywilny (Dz.U. Nr 16, poz. 93 ze zm.)
KCF	kodeks cywilny francuski z 21.3.1804 r. (Kodeks Napoleona)
KCH	kodeks cywilny hiszpański z 24.7.1889 r. (wprowadzony Dekretem Królewskim)
KCQ	kodeks cywilny Quebecu (uchwalony w 1991 r. i obowiązujący od 1994 r.)
KCW	kodeks cywilny włoski z 16.3.1942 r.
KRO	ustawa z 25.2.1964 r. - Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. Nr 9, poz. 59 ze zm.)
TUE	Traktat o Unii Europejskiej z 7.2.1992 r. (Dz.U. z 2004 r. Nr 90, poz. 864/30)
TWE	Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską z 25.3.1957 r. (Dz.U. z 2004 r. Nr 90, poz. 864/2)

2. Organy, instytucje i organizacje

ECHR	<i>European Court of Human Rights</i>
ETPC	Europejski Trybunał Praw Człowieka
ETS	Europejski Trybunał Sprawiedliwości
ICC	<i>International Chamber of Commerce</i> (Międzynarodowa Izba Handlowa)
NSA	Naczelny Sąd Administracyjny
ONZ	Organizacja Narodów Zjednoczonych

PAN	Polska Akademia Nauk
SA	Sąd Apelacyjny
SN	Sąd Najwyższy
TBSP	Towarzystwo Biblioteki Słuchaczy Prawa
TK	Trybunał Konstytucyjny
UAM	Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu
UE	Unia Europejska
UJ	Uniwersytet Jagielloński
UKSW	Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego
UMCS	Uniwersytet Marii Skłodowskiej-Curie w Lublinie
UNIDROIT	International Institute for the Unification of Private Law
UW	Uniwersytet Warszawski

3. Publikatory i czasopisma

A.C.	Law Reports, Appeal Cases (zbiór orzecznictwa z Wielkiej Brytanii od 1890 r.)
A.C.W.S. (3d)	All Canada Weekly Summaries (zbiór orzecznictwa kanadyjskiego – 3 seria za lata 1970–1979)
A.S.P.	Acts of Scottish Parliament (zbiór urzędowy szkockiego ustawodawstwa od 1998 r.)
Alb. L. Rev.	Albany Law Review
ALI	American Law Institute
All E.R.	All England Reports (zbiór orzecznictwa z Wielkiej Brytanii od 1936 r.)
Am. J. Comp. L.	American Journal of Comparative Law
Atk.	Atkyn's Reports, Chancery (orzecznictwo Sądu Kanclerskiego Wielkiej Brytanii za lata 1736–1755)
B.C.	British Columbia
Baylor L. Rev.	Baylor Law Review
BMS	Biuletyn Ministerstwa Sprawiedliwości
Brook. J. Int'l L.	Brooklyn Journal of International Law
Bull.C.Cass.Ch.Civ.	Bulletin des arrêts de la cour de cassation, Chambres civiles (zbiór orzecznictwa Izby Cywilnej francuskiego Sądu Kasacyjnego od 1798 r.)
C. de D.	Cahiers de droit
Cambridge L.J.	Cambridge Law Journal
Can. Bar Rev.	Canadian Bar Review
Can. Bus. L.J.	Canadian Business Law Journal
Can. J.L. & Jur.	Canadian Journal of Law and Jurisprudence

Wykaz skrótów

Ch. App.	Law Reports, Chancery Division (zbiór orzecznictwa Sądu Kanclerskiego Brytyjskiego za lata 1865-1874)
Ch. D.	Law Reports, Chancery Division (zbiór orzecznictwa Sądu Kanclerskiego Brytyjskiego za lata 1875-1890)
Ch.	Law Reports, Chancery (zbiór orzecznictwa z Wielkiej Brytanii od 1891 r.)
Chicago-Kent L. Rev.	Chicago-Kent Law Review
Co. Rep.	Coke's Reports, King's Bench (zbiór orzecznictwa z Wielkiej Brytanii za lata 1572-1616)
Curt.	Curteis's Reports (zbiór orzecznictwa z Wielkiej Brytanii za lata 1834-1844)
D. I.R.	Recueil Dalloz Informations Rapides
D.	Recueil Dalloz
D.L.R. (2d)	Dominion Law Reports (zbiór orzecznictwa kanadyjskiego - 2 seria - za lata 1956-1968)
D.L.R.	Dominion Law Reports (zbiór orzecznictwa kanadyjskiego za lata 1912-1955)
Dal. L.J.	Dalhousie Law Journal
Dick. L. Rev.	Dickinson Law Review
DPP	Demokratyczny Przegląd Prawniczy
Dz.U.	Dziennik Ustaw
E. & T. J.	Estates and Trusts Journal
E.J.C.L.	Electronic Journal of Comparative Law
E.R.	English Reports (zbiór orzecznictwa z Wielkiej Brytanii za lata 1210-1865)
E.R.P.L.	European Review of Private Law
E.T.P.J.	Estates, Trusts and Pensions Journal
E.T.R. (2d)	Estates and Trusts Reports (zbiór orzecznictwa kanadyjskiego - 2 seria - od 1994 r.)
E.T.R.	Estates and Trusts Reports (zbiór orzecznictwa kanadyjskiego za lata 1977-1994)
ECR	European Court Reports (oficjalny publikator orzecznictwa sądów Wspólnoty Europejskiej)
Ed. L. Rev.	Edinburgh Law Review
Ga. J. Int'l. & Comp. L. ...	Georgia Journal of International and Comparative Law
Gaz. Pal.	Gazette du Palais (zbiór orzecznictwa francuskiego od 1886 r.)
Gdańskie SP	Gdańskie Studia Prawnicze
Gonz. L. Rev.	Gonzaga Law Review

Wykaz skrótów

Gr.	Grant's Upper Canada Chancery Reports (orzecznictwo z Ontario z lat 1849–1882)
H.L.C.	House of Lords Cases (zbiór orzecznictwa angielskiej Izby Lordów z lat 1847–1866)
Harv. L. Rev.	Harvard Law Review
I.C.L.Q.	Intellectual and Comparative Law Quarterly
I.L.M.	International Legal Materials
I.R.	Informations Rapides
I.R.C.L.	Irish Reports, Common Law Series (zbiór orzecznictwa irlandzkiego za lata 1867–1878)
Ind. L. Rev.	Indiana Law Review
Ind. L.J.	Indiana Law Journal
J.D.I.	Journal du droit international
J.L. & Econ.	Journal of Law & Economics
Jurid. Rev.	The Juridical Review
KPP	Kwartalnik Prawa Prywatnego
Ky. L.J.	Kentucky Law Journal
L.R. Eq.	Law Reports, Equity Cases (zbiór orzecznictwa z Wielkiej Brytanii z lat 1865–1875)
L.R. P. & D.	Law Reports, Probate and Divorce (zbiór orzecznictwa z Wielkiej Brytanii dotyczącego <i>probation</i> i rozwodów z lat 1865–1875)
L.R.H.L.	Law Reports, English and Irish Appeal Cases (zbiór orzecznictwa z Irlandii i Wielkiej Brytanii z lat 1865–1875)
L.S.	Legal Studies
L.S.U.C.	Law Society of Upper Canada
La. L. Rev.	Louisiana Law Review
Law & Contemp. Probs.	Law & Contemporary Problems
Law Q. Rev.	Law Quarterly Review
Loy. L. Rev.	Loyola Law Review
M.J.E.C.L.	Maastricht Journal of European and Comparative Law
M.P.R.	Maritime Provinces Reports (zbiór orzecznictwa kanadyjskich prowincji nadmorskich z lat 1929–1968)
McGill L.J.	McGill Law Journal
Md. L. Rev.	Maryland Law Review
Melbourne U.L. Rev.	Melbourne University Law Review
Mod. L. Rev.	Modern Law Review
Mood.	Moody's Reports (zbiór orzecznictwa z Wielkiej Brytanii z lat 1824–1837)

Wykaz skrótów

MoP	Monitor Prawniczy
N. Ir. Legal Q.	Northern Ireland Legal Quarterly
N.I.	Northern Ireland Law Reports (zbiór orzecznictwa z Irlandii Północnej od 1925 r.)
N.Z.L.R.	New Zealand Law Reports (zbiór orzecznictwa nowozelandzkiego od 1883 r.)
NP.	Nowe Prawo
NPN	Nowy Przegląd Notarialny
Nw. U.L. Rev.	Northwestern University Law Review
O.L.R.	Ontario Law Reports (zbiór orzecznictwa z prowincji Ontario z lat 1900–1931)
O.R.	Ontario Reports (zbiór orzecznictwa z prowincji Ontario z lat 1882–1900 i 1931–1973)
O.W.N.	Ontario Weekly Notes (zbiór orzecznictwa z prowincji Ontario z lat 1909–1962)
OJ	Official Journal (Dziennik Urzędowy Wspólnoty Europejskiej)
Or. L. Rev.	Oregon Law Review
OSA	Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
OSNC	Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Cywilna
OSP	Orzecznictwo Sądów Polskich
OSPİKA	Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
OTK	Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego
P.	Law Reports, Probate, Divorce, and Admiralty Division (zbiór orzecznictwa z Wielkiej Brytanii dotyczącego m.in. <i>probation</i> i rozwodów z lat 1891–1971)
P.D.	Law Reports, Probate and Divorce (zbiór orzecznictwa z Wielkiej Brytanii dotyczącego <i>probation</i> i rozwodów z lat 1875–1890)
PECL	Principles of European Contract Law
PIP	Państwo i Prawo
PN	Przegląd Notarialny
PPH	Przegląd Prawa Handlowego
PPiA	Przegląd Prawa i Administracji
PPUW	Przegląd Prawniczy Uniwersytetu Warszawskiego
PS	Przegląd Sądowy
PSej	Przegląd Sejmowy
PUG	Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego
Q.B.D.	Law Reports, Queen's Bench Division (zbiór orzecznictwa z Wielkiej Brytanii z lat 1875–1890)

Wykaz skrótów

R. du N.	Revue du Notariat
R.C.L.F.	Revue de la common law en français
R.I.D.C.	Revue internationale de droit comparé
R.S.A.	Revised Statutes of Alberta (zbiór urzędowy statutów w prowincji Alberta – Kanada)
R.T.D. civ.	Revue trimestrielle de droit civil
Rev. crit. dr. int. Privé ...	Revue critique de droit international privé
RPEiS	Ruch Prawniczy Ekonomiczny i Socjologiczny
S.C.R.	Canada Supreme Court Reports (zbiór orzecznictwa Sądu Najwyższego Kanady od 1877 r.)
SC	Studia Cywilistyczne
Sem. jur.	Semaine juridique
SLRAO	Succession Law Reform Act Ontario
SP	Studia Prawnicze
SPP	Studia Prawa Prywatnego
Sydney L. Rev.	Sydney Law Review
Syracuse L. Rev.	Syracuse Law Review
Temp. L.Q.	Temple Law Quarterly
Tex. L. Rev.	Texas Law Review
Tex. Tech L. Rev.	Texas Tech Law Review
Tilburg Foreign L. Rev..	Tilburg Foreign Law Review
Tul. L. Rev.	Tulane Law Review
U. Pa. L. Rev.	University of Pennsylvania Law Review
U.C.Q.B.	Upper Canada Queen’s Bench Reports (zbiór orzecznictwa z prowincji Ontario z lat 1842–1882)
U.N.T.S.	United Nations Treaties Series (zbiór umów międzynarodowych publikowany przez ONZ)
U.T.L.J.	University of Toronto Law Journal
UCC	Uniform Commercial Code
Unif. L. Rev.	Uniform Law Review
UPC	Uniform Probate Code
Ves. Sen	Vesey Senior’s Reports (zbiór orzecznictwa z Wielkiej Brytanii z lat 1746–1755)
W.L.R.	Weekly Law Reports (zbiór orzecznictwa z Wielkiej Brytanii od 1953 r.)
W.W.R.	Western Weekly Reports (zbiór orzecznictwa kanadyjskiego od 1911 r.)
Yale J. Int’l L.	Yale Journal of International Law
Yale L.J.	Yale Law Journal
YBCA	Yearbook of Commercial Arbitration

Wykaz skrótów

Z. Eu. P.	Zeitschrift für Europäisches Privatrecht
ZNUJ	Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego

4. Inne

art.	artykuł
Civ.	Izba Cywilna
nast.	następny (-a, -e)
np.	na przykład
Nr	numer
por.	porównaj
poz.	pozycja
przyp.	przypis
red.	redakcja
rozdz.	rozdział
s.	strona
t.	tom
tw.	tak zwany (-a, -e)
vol.	tom
wyd.	wydanie
zob.	zobacz

Wykaz literatury

- American Law Institute, Capturing the Voice of the American Law Institute: A Handbook for ALI Reporters and Those Who Review Their Work, The Executive Office of the ALI, Philadelphia 2005.
- An Academic Green Paper to European Contract Law, red. *S. Grundmann, J. Stuyck*, The Hague–London–New York 2002.
- L. Babiński*, O sposobach utwierdzenia działów spadkowych na podstawie praktyki ksiąg sądowych wielkopolskich z końca XIV i początku XV w., Prace Towarzystwa Naukowego Warszawskiego Nr 15, Studia nad dziejami prawa polskiego prywatnego, Nakładem Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, Warszawa 1917.
- E. W. Bailey*, Contracts to Make Wills – Proof of Intent to Contract, Tex. L. Rev. 1961, nr 40.
- S. J. Bailey*, Class-Closing, Accumulations and Acceleration, Cambridge L.J. 1958, Nr 1.
- Ch. von Bar*, A New Ius Commune Europaeum and the Importance of the Common Law, [w:] The Clifford Chance Millennium Lectures. The Coming Together of the Common Law and the Civil Law, red. *B. S. Markens*, Oxford 2000.
- Ch. von Bar*, Od zasad do kodyfikacji: perspektywy europejskiego prawa prywatnego, KPP 2002, z. 2.
- Ch. von Bar*, Prace nad projektem Europejskiego Kodeksu Cywilnego, PiP 2000, z. 10.
- Ch. von Bar*, Zur gegenständlichen Reichweite des Gemeinsamen Referenzrahmens, [w:] W kierunku europeizacji prawa prywatnego. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Jerzemu Rajskiemu, red. *A. Brzozowski, W. Kocot, K. Michałowska*, Warszawa 2007.
- A. Baziński*, Prawo spadkowe. Komentarz, Łódź 1948.
- J. Beaulne*, Droit des fiducies, wyd. 2, Montréal 2005.
- J. Beaulne*, La liquidation des successions, Montréal 2002.
- J. Beaulne*, Le Testament international suite à la Convention de Washington du 26 octobre 1973 et ses perspectives en droit québécois (1), R. du N. 1989, Nr 92.
- J. Beaulne*, Le Testament international suite à la Convention de Washington du 26 octobre 1973 et ses perspectives en droit québécois (2), R. du N. 1989, Nr 92.
- J. Beaulne*, Les successions (ouverture, transmission, dévolution, testaments) in la réforme du Code Civil: Textes réunis par le Barreau du Québec et la Chambre des notaires du Québec, t. 1, Québec 1993.